

УДК 341.231.145

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.10.39>

Громовенко К.В.

*к.ю.н., ректор**Міжнародний гуманітарний університет*

СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ДВОСТОРОННІХ МІЖВІДОМЧИХ УГОДАХ УКРАЇНИ

Доктринальний пошук у сфері міжнародних правових стандартів вищої освіти залишається вкрай актуальним питанням вітчизняній юридичній науки. Водночас таке дослідження не може бути повним без визначення особливостей двосторонніх міжвідомчих угод у сфері освіти та їх впливу на розвиток відповідних стандартів. Хоча правовий вимір міжнародних міжвідомчих договорів, зокрема в гуманітарній сфері, відображався в наукових дослідженнях вітчизняних авторів, таких як Т.В. Анцупова, Б.В. Бабін, М.О. Баймуратов, М.В. Буроменський, О.О. Гріненко та ін., відповідні акти з освітніх питань, схвалені за останні десятиріччя вітчизняними міністерствами, досі не стали предметом наукових досліджень.

За таких умов актуальним питанням є визначення змісту впливу двосторонніх міжвідомчих угод, укладених вітчизняними міністерствами, у сфері освіти на розвиток стандартів вищої освіти. До завдань статті слід віднести аналіз динаміки відповідних договірних процесів, ступеня охоплення третіх країн цими угодами, порівняння змісту чинних двосторонніх угод, їх механізмів та шляхів реалізації, зокрема з питань академічного обміну.

Слід визнати, що в Україні немає узагальненого огляду відповідних договорів не тільки в наукових роботах, але й у форматі збірок таких документів, які були б узагальнені МЗС України або Міністерством освіти і науки України (далі – МОНУ). Прикладом на офіційному веб-сайті МОНУ наразі можна виявити лише двадцять міжурядових

та міжвідомчих двосторонніх угод, укладених Україною у 1993–2013 роках, тобто неповну та застарілу інформацію. Водночас на сайті Верховної Ради України («Законодавство України») можна виявити не менше 86 таких угод періоду 1991–2019 років, укладених Україною з 47 країнами світу [1; 24].

Аналіз двосторонніх угод, укладених із питань освіти у 2010–2019 роках МОНУ, свідчить, що їх переважна більшість стосується в першу чергу саме вищої освіти. Виявлено лише один підписаний у цей період договір, а саме Угоду між МОНУ та Міністром національної освіти Республіки Польща про співробітництво в галузі освіти від 19 січня 2015 р., який практично не торкався питань вищої школи [16]. У решті угод формулювання та напрями регулювання слід визнати подібними до вищевисвітлених міжурядових угод – це стимулювання міжуніверситетської співпраці, академічні обміни, обмін інформацією та відомостями, обговорення питань визнання кваліфікацій. Окремі з договорів містять специфічні норми, які варто навести окремо.

Українсько-таджицька угода 2003 р. у ст. 1 приділяє окрему увагу підготовці перекладачів українсько-таджицької і таджицько-української мов у відповідних вищих навчальних закладах сторін, обмін навчальними програмами і підручниками за фахом такого перекладача, а також з історії, географії та літератури сторін. Також у ст. 7 угоди сторони домовилися про проведення літніх мовних курсів учбовими закладами сторін на основі договорів між ними. У ст. 3 цієї угоди

також міститься окрема гарантія взаємного безстрокового визнання на своїх територіях документів державного зразка про освіту, перепідготовку кадрів, присвоєння наукових (вчених) ступенів і звань, виданих в обох державах до 1 січня 1992 р. [15].

У ст. 2 українсько-албанської угоди 2003 р. відзначене, що основою співробітництва будуть слугувати вже наявні, раніше встановлені зв'язки між закладами освіти і установами – партнерами двох країн. Крім того, у ст. 6 цього договору додане, що сторони розглядають обмін студентами і аспірантами як перший крок до подальших ініціатив у рамках співробітництва в галузі освіти і науки [22]. А у ст. 7 українсько-білоруської угоди 2001 р. програмувався розгляд сторонами питання щодо можливості відкриття й функціонування філій вищих навчальних закладів на території іншої країни-учасниці [14]. У ст. 8 українсько-туніської угоди 2019 р. сторони зобов'язалися заохочувати участь студентів в олімпіадах, змаганнях, фестивалях та інших заходах, що проводяться в обох державах.

Водночас ключовою відмінністю більшості міжвідомчих угод у сфері освіти від міжурядових угод слід визнати деталізацію питань академічних обмінів, із встановленням відповідних кількісних показників, умов відбору, прийому та перебування учасників обміну. Ці питання мають різний ступень деталізації, зокрема аспекти процедур узгодження майбутніх обмінів містять вісім договорів. Так, за українсько-сербською угодою 2013 р. сторони зобов'язалися узгоджувати дипломатичними каналами на кожний наступний навчальний рік необхідну кількість студентів і спеціальності, а також конкретні умови обмінів (ст. 4) [8]. Подібну норму містила і ст. 4 українсько-туніської угоди 2019 р., яка також відносила питання заявок, відбору і розподілення в навчальних закладах кандидатів на здобуття вищої освіти за ступенями «магістр» та «доктор філософії» до законодавства сторони, яка приймає [9].

Водночас у ст. 8 українсько-таджицької угоди 2003 р. державні квоти приймання на навчання мали встановлюватися самими державами, а порядок відбору, зарахування і фінансування – визначатися щорічно окремими двосторонніми протоколами [15]. У ст. 3 українсько-кубинської угоди 2002 р. сторони погодилися обмінюватися студентами, аспірантами, стажистами для повного, часткового чи семестрового курсу навчання з попереднім погодженням відповідних документів і звернень рекомендованих кандидатів [17]. А у ст. 3, 4 українсько-білоруської угоди 2001 р. зазначалося, що направлення на навчання та підвищення кваліфікації власних громадян до навчальних закладів іншої держави-учасниці буде проходити «на основі еквівалентності та безвалютного обміну»; кількість осіб та фінансові умови мали визначатися щорічно додатковим протоколом. Відбір кандидатів покладался на сторону, що направляє, оформлення документів кандидатів мало бути за нормативними актами сторони угоди, що приймає учасників обміну [14].

Більше конкретики містила ч. 4 ст. 3 українсько-китайської угоди 2002 р., за якою країна, що приймає, до 15 січня щорічно мала «висунути конкретні вимоги до запрошення викладачів на наступний навчальний рік», та у відповідь до 15 березня – отримати від іншої держави-учасниці необхідні документи кандидатів, а пізніше, до 31 травня – підтвердити надані запрошення [7]. Подібні приписи містила й українсько-казахська угода 2010 р., за ст. 4 якої сторона, що направляє, мала щорічно не пізніше 30 квітня надати іншій стороні пропозиції і необхідні документи кандидатів на навчання. Відповідь про можливість прийому кандидатів, а також про залучені вищі навчальні заклади та терміни навчання учасників обміну мала бути отриманою до 30 червня. Про дату приїзду учасників обміну приймаюча сторона мала дізнатися не пізніше ніж за два тижні до початку навчання, а після їх прибуття – поінформувати сторону,

що відправляє, про розміщення учасників обміну, які зараховані на навчання [10].

Найретельніше з досліджених договорів питання підготовки до вступу в умовах академічного обміну визначала українсько-албанська угода 2003 р. За її ст. 5 сторона, що направляє, мала щорічно надіслати стороні, що приймає, документи кандидатів на повний курс навчання та до аспірантури, перекладені на англійську мову не пізніше 31 березня. В угоді спеціально вказувалося, що студенти мали представити документ про закінчення повної середньої освіти, довідку про здачу вступних іспитів до вищого навчального закладу або ж документ про закінчення повної середньої освіти і документ про закінчення першого року навчання у вищому навчальному закладі й міжнародний медичний сертифікат, а також й «6 фотокарток розміром 4 x 6 см.»; подібні вимоги висувалися й щодо підготовки до вступу аспірантів. Також в угоді окремо вимагалось, щоб студенти прибували до місця навчання до початку навчального року, а аспіранти – в терміни, вказані стороною, що приймає [22].

Як важливий аспект регулювання відповідних академічних обмінів переважна більшість цих угод визначила питання кількості їх учасників, хоча окремі виявлені договори (українсько-албанська угода 2003 р. [22], українсько-білоруська угода 2001 р. [14], українсько-кубинська угода 2002 р. [17]) оминали це питання. Інші угоди визначали це питання доволі стисло; так, українсько-китайська угода 2002 р. у ч. 1 ст. 2 вказувала, що загальна кількість студентів, аспірантів і стажистів, які навчаються у вищих навчальних закладах держав-сторін, включаючи тих, хто вивчає мову на підготовчому факультеті, і тих, кому продовжений термін навчання, не має перевищувати 25 осіб у кожному році, а українсько-китайська угода 2012 р. підвищила цю цифру у ст. 4 до 100 осіб на рік [6].

Низка угод встановлювала точну цифру осіб, залучених у відповідні процеси академічного обміну. Так, українсько-казахська

угода 2010 р. вказувала, що сторони мають щорічно здійснювати еквівалентний обмін студентами на повний курс навчання, за програмами бакалаврату – 30 осіб, і магістратури – 10 осіб [10]. За ст. 9 українсько-литовської угоди 2002 р. серед інших форматів стипендій вказувалося, що сторони щорічно надаватимуть одну-дві стипендії своїм громадянам відповідно «українського походження» і «литовського походження» для навчання в підпорядкованих міністерствам вищих навчальних закладах [19].

Також у ст. 4 українсько-чеської угоди 2003 р. вказувалося про щорічний обмін «двома спеціалістами в галузі освіти загальним терміном 10 днів із метою обміну досвідом і оцінки результатів співпраці» [13]. Українсько-йорданська угода 2002 р. у ст. 3 закріплювала показник до трьох стипендій на повний курс навчання у вищих навчальних закладах, підпорядкованих міністерствам обох держав та одну стипендію для навчання в аспірантурі в таких закладах [18]. У ст. 3 українсько-монгольської угоди 2002 р., укладеній на трирічний період, йшлося про п'ять стипендій для студентів та дві для аспірантів [12], а у ст. 3 українсько-гвінейської угоди 2004 р. – про дві стипендії для студентів [20].

Українсько-в'єтнамська угода 2003 р. у ст. 3 вказувала, що на основах взаємності сторони зобов'язалися щорічно надавати до п'ятнадцяти стипендій на повний курс навчання, до десяти стипендій для навчання в аспірантурі та до п'яти стипендій для наукового стажування у вищих навчальних закладах, підпорядкованих міністерствам [11]. Подібна норма ст. 2 українсько-польської угоди 2001 р. передбачала навчання «до двох осіб» на ступінь магістра, до десяти на часткове або семестрове навчання та до трьох – на навчання до аспірантури. Ця угода також приписувала сторонам направляти на наукове стажування до вищих навчальних закладів науково-методичних працівників «на період до 40 людино-місяців щорічно» [23].

Водночас українсько-сербська угода 2013 р. у ст. 4 передбачала надання у вищих навчальних закладах на основі взаємності «до 20 стипендій для здобуття вищої освіти першого академічного ступеню (базова вища освіта обсягом 180 або 240 кредитів ECTS), другого академічного ступеню (навчання в магістратурі обсягом 60 або 120 кредитів ECTS)» та «до 5 стипендій для здобуття вищої освіти третього академічного ступеню (навчання в аспірантурі обсягом 180 кредитів ECTS)» [8].

Також варто навести норми українсько-чеської угоди 2003 р., за ст. 6, ст. 8 якої сторони зобов'язалися сприяти щорічному обміну викладачами вищих навчальних закладів загальним терміном чотири тижні, з обмеженням перебування однієї особи в один тиждень, та водночас погодилися надавати на основі взаємності щорічно вісім місць для участі в літніх курсах української мови і літератури, що проводяться вищими навчальними закладами України, та в Літній школі слов'янських студій, вищих навчальних закладів Чехії [13]. З іншого боку, у ст. 4, ст. 5 українсько-монгольська угода 2002 р. передбачала потребу сприяння перепідготовці монгольських фахівців, випускників навчальних закладів України через щорічний прийом на стажування до п'яти осіб терміном від двох до шістьох місяців. Також із метою підвищення кваліфікації спеціалістів, наукових працівників і викладачів, керівних працівників органів освіти сторони угоди погодилися на взаємній основі обмінюватися групами до десяти осіб терміном до десяти днів [12]. Подібну норму, але без визначення точної кількості осіб делегацій, містила й українсько-казахська угода 2010 р. [10]. Водночас українсько-китайські угоди 2002 р. та 2012 р. передбачали взаємне запрошення сторонами викладачів державної мови іншої сторони на викладацьку роботу до навчального закладу, з терміном їх роботи, що «зазвичай не перевищує двох навчальних років» [6; 7].

Слід вказати і на відповідні приписи українсько-литовської угоди 2002 р., яка у ст. 6-8,

не обмежуючи кількісні показники академічного обміну, встановила відповідні часові обмеження. Зокрема, для обміну студентами державних вищих навчальних закладів для часткового та семестрового навчання його загальна тривалість навчання в кожному навчальному році не мала перевищувати 20 місяців, а період навчання міг бути розділеним на періоди не менше 5 місяців кожний. Для обміну аспірантами та докторантами встановлювався строк навчання або стажування від 2 до 10 місяців для особи, але із загальним обмеженням щорічної загальної тривалості такого навчання або стажування до 20 місяців для усіх стажерів [19].

Аналогічно для обміну викладачами і науковими співробітниками встановлювався термін стажування та читання лекцій від одного до п'яти місяців, але не більше 10 місяців для всіх. При цьому всі такі обміни мали регулюватися спеціальною трирічною двосторонньою програмою співробітництва, що мала включати загальні й фінансові умови академічних обмінів, вимоги до кандидатів, механізм відбору, перелік документів і терміни їх подання [19]. Строки обмежень перебування містила й українсько-чеська угода 2003 р., за якою сторони мали сприяти щорічному обміну студентами, аспірантами, докторантами для стажування у вищих навчальних закладах загальним терміном 27 місяців, із терміном перебування кожного стажиста від двох до дев'яти місяців [13].

Матеріальні, фінансові та організаційні умови перебування учасників академічних обмінів визначаються в таких двосторонніх міжвідомчих угодах доволі типово. Згідно зі ст. 3 українсько-казахської угоди 2010 р. сторона, що приймає, звільняє учасників обміну від плати за навчання, користування навчальними посібниками, науково-технічною документацією, дослідницьким устаткуванням і забезпечує їм навчання, проведення науково-дослідницької роботи відповідно до власних освітніх стандартів; надає проживання в гуртожитку вищого навчального закладу

на рівних умовах із власними громадянами та медичне обслуговування в рамках свого законодавства. При цьому оплата транспортних витрат мала здійснюватися за рахунок учасників обміну, установ освіти, що направили їх на навчання, та інших законних джерел сторони, що направляє стажера [10].

Окремі угоди (наприклад, українсько-китайська 2012 р. у ст. 6) вимагають від учасників академічних обмінів оформити медичну страховку. Значна кількість угод, гарантуючи надання в разі потреби учасникам академічних обмінів медичної допомоги, містять стандартне застереження, що вона не буде поширюватися на випадки хронічних захворювань та протезування (зокрема, українсько-йорданська угода 2002 р., українсько-китайська угода 2002 р., українсько-кубинська угода 2002 р., українсько-в'єтнамська угода 2003 р., українсько-гвінейська угода 2004 р.); а в українсько-польській угоді 2001 р. медична допомога гарантувалася виключно в разі раптового захворювання та нещасного випадку [6–20].

Характерно, що питання стипендіального забезпечення в цих угодах підіймається нечасто, відповідний обов'язок покладається або на країну, що приймає (українсько-кубинська угода 2002 р.), або на державу громадянства (українсько-польська угода 2001 р.). До специфічних гарантій учасниками академічного обміну слід віднести припис ст. 4 українсько-китайської угоди 2012 р., за яким стажисти, за погодженням зі країною перебування, можуть користуватися під час навчання англійською або російською мовами як робочими, або гарантію українсько-польської угоди 2001 р. щодо можливості платного користування послугами студентської їдальні. Також українсько-гвінейська угода 2004 р. та українсько-йорданська угода 2002 р. гарантували стажерам можливість поїздок по країні, пов'язаних із виконанням навчального плану [6–21].

Крім міжвідомчих угод, схвалених із питань освіти МОНУ, варто вказати на окремі договори, підписані іншими центральними

органами виконавчої влади України, що мали пряме відношення до аспектів вищої освіти. Яскравим прикладом таких актів слід вважати Угоду між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України і Міністерством освіти Республіки Білорусь про співробітництво в галузі підготовки кадрів для ядерної енергетики від 7 жовтня 2013 р. У цьому нормативному акті сторони зобов'язалися сприяти розвитку прямого співробітництва між Севастопольським національним університетом ядерної енергії та промисловості та навчальними закладами Білорусі, забезпечити участь викладачів цього університету, інших українських фахівців ядерної енергетики у проведенні відповідних курсів лекцій (лабораторних, практичних занять) у білоруських закладах освіти [3].

Також сторони угоди 2013 р. зобов'язалися співпрацювати у сферах підготовки фахівців, магістрів, науковців вищої кваліфікації для ядерної енергетики; у проведенні виробничих практик студентів на об'єктах ядерної енергетики, включаючи діючі станції; підвищення кваліфікації, зокрема стажування, викладачів у вищих навчальних закладах та на об'єктах ядерної енергетики; у сфері підготовки білоруських фахівців, включаючи отримання другої вищої освіти, їхньої перепідготовки та підвищення кваліфікації; спільного розроблення, видання та апробації підручників, навчальних посібників та навчально-методичної документації для підготовки в галузі ядерної енергетики, проведення відповідних науково-дослідних робіт; організації та проведення пов'язаних із цим міжнародних конференцій [3].

Іншими спеціалізованими міжвідомчими угодами у сфері освіти є договори з питань військової вищої освіти та перепідготовки, які варто дослідити на прикладі Угоди між Міністерством оборони України і Міністерством оборони Чеської Республіки про співробітництво в галузі військової освіти від 18 квітня 2002 р. [4] та Угоди між Міністерством оборони України та Міністерством

оборони Республіки Казахстан про співробітництво в галузі військової освіти від 19 листопада 2012 р. [5].

Зокрема, метою Угоди 2002 р. визначено підготовку своїх військових кадрів (військовослужбовців та цивільного персоналу) у військових навчальних закладах сторін, при цьому зазначається, що навчання слухачів проводитиметься, відповідно, українською, російською та чеською мовами за планами та програмами, прийнятими у військових навчальних закладах з урахуванням рівня підготовки слухачів та можливості узгодження за потреби сторонами планів та програм навчання [4].

Угода 2012 р. із цих питань визначає свою мету у врегулюванні питань вищої і післядипломної військової освіти, а також підвищення кваліфікації, та зазначає, що навчання і методичне забезпечення навчального процесу здійснюється російською мовою [5]. Обидві угоди містять подібні приписи стосовно зобов'язань сторін вимагати від слухачів виконання завдань, що не пов'язані з їх навчанням у військових навчальних закладах та виходять за межі виконання ними зобов'язань як слухачів.

Також в Угоді 2002 р. вказано, що сторона громадянства слухачів признає серед них старшого групи, який співпрацюватиме з керівництвом і викладачами військового навчального закладу держави перебування та «вирішуватиме питання, пов'язані з навчанням та перебуванням слухачів». Водночас спеціально застерігається, що військовослужбовці, які прибули до військових навчальних закладів, під час навчання повинні носити військову форму своєї держави, що вони мають право на щорічну відпустку відповідно до навчального плану та на житлове приміщення у країні перебування на час навчання [4]. Деякі інші умови встановлює Угода 2012 р., за якою військовослужбовці під час навчання виконують вимоги військової дисципліни та інструкцій військових навчальних закладів перебування, знаходяться в підпорядкуванні командування відповідної держави [5].

Також обидві угоди визначають зобов'язки та відповідальність стажерів, закріплюючи, що вони мають дотримуватись законодавства держави перебування (в Угоді 2002 р. – ще й «шанувати звичаї та традиції її народу»), визначають умови відрахування слухачів та притягнення їх до відповідальності (Угода 2002 р. ще й ретельно визначає механізми відшкодування нанесеної шкоди). Утім, ці угоди мають принципово відмінне ставлення до матеріальних умов військової академічної співпраці.

Так, угода 2002 р. покладає на державу проходження навчання забезпечення слухачів викладацьким складом та допоміжним персоналом; підручниками, посібниками, обладнанням класів та лабораторій, озброєнням, технікою, боєприпасами, засобами для практичних занять, іншим необхідними обладнанням та матеріалами, згідно з навчальними планами та програмами, а також «безкоштовну амбулаторну медичну допомогу, а в необхідних випадках і госпіталізацію». Слухачам гарантувалася можливість користуватися бібліотеками, читальними залами, спортивними залами та іншими приміщеннями, необхідними у процесі навчання, транспортом для забезпечення навчального процесу та спеціальним обмундируванням для роботи на техніці. На державу громадянства слухачів покладався лише зобов'язок оплати відповідних транспортних витрат та грошового утримання (заробітної плати) стажерів, а також, у разі трагічних випадків, витрат, пов'язаних із відправкою померлого слухача на батьківщину [4].

Водночас Угода 2012 р. вказувала, що сторона громадянства слухачів несе не тільки витрати на утримання своїх військовослужбовців, але й витрати щодо їх навчання, які охоплюють кошторис утримання професорсько-викладацького складу, придбання та обслуговування навчальної техніки, тренажерів, навчально-лабораторного обладнання, канцелярських витрат на навчальні цілі. При цьому до витрат на утримання передбачалося

включення і витрат, пов'язаних із забезпеченням приміщень для проживання, грошовим, речовим утриманням, харчуванням, медичним забезпеченням, транспортні витрати. Для компенсації цих витрат Угодою 2012 р. передбачалося складання окремого контракту на навчання [4].

Зазначені угоди також передбачають різні підходи до організації військових академічних обмінів. Так, за Угодою 2012 р. це має здійснюватися на підставі заявок, що мали бути отриманими країною навчання до 15 грудня року, що передує року початку навчання, та плану підготовки військових кадрів, що складається на їх підставі. У цьому плані мали бути визначені військові навчальні заклади, перелік спеціальностей, умови підготовки, терміни навчання і кількість стажерів, зарахування яких мало проводитися на підставі замовлення [5].

Водночас в Угоді 2012 р. ці питання мали бути врегульованими шляхом підписання державами-учасницями до 10 листопада року, що передує початку навчання, спеціального додаткового протоколу до угоди. У таких Додаткових протоколах мали бути визначені назва навчальних закладів та місце їх дислокації, кількість слухачів, окремо для повного терміну навчання та для короткотермінових курсів, спеціальність та спеціалізація навчання із зазначенням типу техніки (озброєння), її модифікації, військове звання та рівень освіти слухачів, умови забезпечення житлом та харчуванням, необхідність підготовчого мовного курсу, що включає термінологію, умови фінансових розрахунків, а для льотчиків – години нальоту по типах літаків (вертольотів) та видах польотів [4].

Отже, можна прийти до таких висновків. Аналіз міжвідомчих двосторонніх угод, укла-

дених із питань освіти МОНУ, свідчить, що їх переважна більшість стосується в першу чергу саме вищої освіти. Формулювання та напрями регулювання цих угод є подібними до двосторонніх міжурядових угод у сфері освіти, вони полягають у стимулюванні міжуніверситетської співпраці, академічних обмінів, обмінів інформацією та відомостями, обговорення питань визнання кваліфікацій. Водночас відмінністю таких міжвідомчих угод є деталізація питань академічних обмінів, із встановленням відповідних кількісних показників, умов відбору, прийому та перебування учасників обміну. Матеріальні, фінансові та організаційні умови перебування учасників академічних обмінів визначаються в таких угодах доволі типово. Певну специфіку мають угоди з питань вищої освіти, схвалені за участю вітчизняних центральних органів влади у сфері оборони та енергетики.

Основною проблемою двосторонніх міжвідомчих угод у сфері освіти за участі України є формування їх здебільшого не в рамках євроінтеграційних прагнень України, а через підтримання вітчизняним урядом зв'язків у освітній сфері, що склалися в радянський період, надання освітніх послуг окремим державам, що розвиваються, підтримання гуманітарних зв'язків із сусідніми державами та країнами взаємної сталої наявності закордонних українців та національних меншин України. Як доведено у статті, наразі практично відсутні двосторонні міжвідомчі угоди України з питань освіти з розвинутими країнами світу, що мають найпотужніший потенціал у сфері вищої освіти, загальна кількість та динаміка схвалення таких угод є незадовільною. Ефективні механізми зміни такої невтішної ситуації мають стати предметом окремих наукових досліджень.

Анотація

Автор доводить, що двосторонні міжвідомчі угоди України з питань освіти є вагомим джерелом розвитку та регулятором відносин у сфері вищої освіти. Виявлені автором в офіційних джерелах угоди за наявності спільних рис у завданнях та структурі відрізняються варіативністю змісту; водночас досі жодного їх узагальнення на практичному чи доктринальному рівнях не здійснювалося.

Майже всі двосторонні міжвідомчі угоди охоплюють питання академічних обмінів, умов навчання громадян іншої сторони, обміну інформацією у сфері управління вищою освітою та її діяльності, реалізації міжуніверситетської співпраці. Механізми контролю за виконанням таких міжвідомчих угод встановлені цими актами насамперед у вимірі взаємного відвідання (обміну) делегаціями керівників і експертів.

Основною проблемою двосторонніх міжвідомчих угод у сфері освіти за участю України автор визначає формування їх здебільшого не в рамках євроінтеграційних прагнень України, а через підтримання вітчизняним урядом зв'язків в освітній сфері, що склалися в радянський період, надання освітніх послуг окремим державам, що розвиваються, підтримання гуманітарних зв'язків із сусідніми державами та країнами взаємної сталої наявності закордонних українців та національних меншин України.

Як доведено у статті, наразі практично відсутні двосторонні міжвідомчі угоди України з питань освіти із розвинутими країнами світу, що мають найпотужніший потенціал у сфері вищої освіти, загальна кількість та динаміка схвалення таких угод є незадовільною.

У статті відзначено, що міжурядові міжвідомчі угоди містять приписи з питань академічних обмінів та близькі за напрямом дії норми щодо забезпечення навчання громадян одної зі сторін угоду в іншій країні-учасниці. Також відповідні двосторонні міжвідомчі угоди регулюють питання спільних конференцій та інших наукових заходів, процеси міжуніверситетської співпраці.

Автор вказує, що формулювання та напрями регулювання цих угод є подібними до двосторонніх міжурядових угод у сфері освіти, вони полягають у стимулюванні міжуніверситетської співпраці, академічних обмінів, обмінів інформацією та відомостями, обговоренні питань визнання кваліфікацій. Водночас відмінністю таких міжвідомчих угод є деталізація питань академічних обмінів із встановленням відповідних кількісних показників, умов відбору, прийому та перебування учасників обміну. Матеріальні, фінансові та організаційні умови перебування учасників академічних обмінів визначаються в таких угодах доволі типово. Певну специфіку мають угоди з питань вищої освіти, схвалені за участі вітчизняних центральних органів влади у сфері оборони та енергетики.

Ключові слова: академічні обміни, визнання дипломів, вища освіта, двосторонні угоди, міжуніверситетська співпраця, право на освіту.

Gromovenko K.V. Higher education standards in bilateral interagency agreements of Ukraine

Summary

The author points that bilateral interagency agreements between Ukraine and other countries on educational issues are the significant source for development the higher education relations and are their essential regulator. Such agreements, identified by author in the official sources, have the common features in their tasks and structure, but vary in content; at the same time, no generalizations have taken place at the practical or doctrinal levels. Almost all educational bilateral interagency agreements cover the issues of academic exchanges, conditions of education of citizens of the other party, exchange of information in the field of higher education management, implementation the inter-university cooperation. The mechanisms for monitoring the implementation of such interagency agreements, established by these acts, are primarily realized by mutual visits (exchanges) of relevant delegations of managers and experts.

Author points that the main problem of Ukrainian-participated educational bilateral interagency agreements is related with their real ground. It is not connected with the framework of Ukraine's European integration aspirations, but through maintaining the post-Soviet government's ties in the educational sphere, through providing educational services to the certain developing countries, by

maintaining humanitarian ties with neighboring states and countries of mutual permanent presence of foreign Ukrainians and national minorities of Ukraine. As it is proved in the article, there are practically no bilateral interagency agreements of Ukraine on education with the developed countries of the world, which have the most powerful potential in the field of higher education, the overall number and dynamics of approval of interagency agreements is unsatisfactory.

The article notes that intergovernmental interagency agreements contain regulations on academic exchanges and are similar in scope to the provision of training for citizens of one party by an agreement in another participating country. Also relevant bilateral interagency agreements regulate issues of joint conferences and other scientific events, processes of inter-university cooperation. The author points that the formulations and directions of regulation of these agreements are similar to bilateral intergovernmental agreements in the field of education, they are to stimulate inter-university cooperation, academic exchanges, exchanges of information and information, discussing the issues of recognition of qualifications.

At the same time, the difference between such interagency agreements is the detailing by them the academic exchange issues, with the establishment of appropriate quantitative indicators, conditions for the selection, admission and stay of exchange participants. The material, financial and organizational conditions for the placement of participants in academic exchanges are fairly typical in such agreements. Higher education bilateral agreements, approved with the participation of Ukrainian central authorities in the fields of defense and energy have some specificity.

Key words: academical exchanges, bilateral agreements, higher education, inter-university cooperation, recognition of diplomas, right to education.

Список використаних джерел:

1. Документи виду «Угода». Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/u5435d1a7-390c-40e5-875d-f4b947853b7c/> (Last accessed: 13.12.2019).
2. Імплементативна угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти Держави Ізраїль про сприяння вивченню мови іврит у закладах освіти України та вивченню української мови у закладах освіти Держави Ізраїль від 19 серпня 2019 р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 73. Ст. 2577.
3. Угода між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України і Міністерством освіти Республіки Білорусь про співробітництво в галузі підготовки кадрів для ядерної енергетики від 7 жовтня 2013 р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 92. Ст. 3444.
4. Угода між Міністерством оборони України і Міністерством оборони Чеської Республіки про співробітництво в галузі військової освіти від 18 квітня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 35. Ст. 1936.
5. Угода між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Казахстану про співробітництво в галузі військової освіти від 19 листопада 2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 97. Ст. 3969.
6. Угода між Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України і Міністерством освіти Китайської Народної Республіки про співробітництво в галузі освіти від 28 березня 2012 р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 97. Ст. 3603.
7. Угода між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти Китайської Народної Республіки про співробітництво в галузі освіти і науки від 18 червня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 31. Ст. 1670.
8. Угода між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти, науки і технологічного розвитку Республіки Сербія про співробітництво в галузі освіти від 6 червня 2013 р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 80. Ст. 2995.

9. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством вищої освіти і наукових досліджень Туніської Республіки про співробітництво у сфері вищої освіти і наукових досліджень від 17 квітня 2019 р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 43. Ст. 1520.

10. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти і науки Республіки Казахстан про співробітництво в галузі освіти і науки від 14 вересня 2010 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 77. Ст. 2743.

11. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти і підготовки кадрів Соціалістичної Республіки В'єтнам про співробітництво в галузі освіти і науки від 11 лютого 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 31. Ст. 1675.

12. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти, культури і науки Монголії про співробітництво в галузі освіти і науки на 2002–2005 рр. від 1 липня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 31. Ст. 1671.

13. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти, молоді та спорту Чеської Республіки про співробітництво в галузі освіти і науки на 2003–2006 роки від 15 грудня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2004. № 12. Т. 2. Ст. 874.

14. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти Республіки Білорусь про співробітництво в галузі освіти від 18 червня 2001 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 31. Ст. 1662.

15. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти Республіки Таджикистан про співробітництво в галузі освіти від 9 квітня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2004. № 5. Ст. 279.

16. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністром національної освіти Республіки Польща про співробітництво в галузі освіти від 19 січня 2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 16. Ст. 212.

17. Угода про співробітництво в галузі освіти і науки між Міністерством освіти і науки України та Міністерством вищої освіти Республіки Куба від 23 вересня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 31. Ст. 1674.

18. Угода про співробітництво в галузі освіти і науки між Міністерством освіти і науки України і Міністерством вищої освіти та наукових досліджень Хашимітського Королівства Йорданія від 23 квітня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 31. Ст. 1669.

19. Угода про співробітництво в галузі освіти і науки між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти і науки Литовської Республіки від 19 березня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 31. Ст. 1668.

20. Угода про співробітництво в галузі освіти і науки між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти, науки і спорту Республіки Екваторіальна Гвінея від 17 вересня 2004 р. *Офіційний вісник України*. 2004. № 42. Ст. 2819.

21. Угода про співробітництво в галузі освіти, культури та спорту між Урядом України і Союзним Урядом Союзної Республіки Югославія від 24 січня 1996 р. Законодавство України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=891_027 (Last accessed: 13.12.2019).

22. Угода про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти і науки Республіки Албанія від 27 травня 2003 р. *Офіційний вісник України* 2004. № 12. Т. 2. Ст. 852.

23. Угода про співробітництво між Міністерством освіти і науки України та Міністром національної освіти Республіки Польща від 2 липня 2001 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 31. Ст. 1663.

24. Угоди в сфері освіти і науки. Міністерство освіти та науки України. URL : [https://mon.gov.ua/ua/npa?params=&type=npa&key=&from=&to=&num=&category=7&tag=](https://mon.gov.ua/ua/npa?params=&type=npa&key=&from=&to=&num=&category=7&>tag=) (Last accessed: 13.12.2019)